

PARTNERSTVO OBITELJI I ŠKOLE IZ UGLA PEDAGOŠKO-ANDRAGOŠKE TEORIJE I PRAKSE

- Sažetak -

Često se konstruktivno rješavanje odgojnih problema kao i problema s učenjem temelji na teorijskim i praktičnim postavkama pedagogije, psihologije, sociologije, andragogije i drugih srodnih nauka.

Kreativno sudjelovanje škole i roditelja nudi velike mogućnosti i priliku za poboljšanje kako života u školi tako i života u obitelji i lokalnoj zajednici. Partnersko sudjelovanje između škole i roditelja je doprinos razvoju demokratske i humane škole koja se s roditeljima trudi uspostaviti dijalog jednakopravnog i uzajamnog sudjelovanja. Učitelji i roditelji su u partnerskom odnosu podjednako odgovorni za djetetov napredak i razvitak. Imaju prava i dužnosti koje ih na isti način vežu i obavezuju.

Ono što je dijete usvojilo u svojoj obitelji, osnova je za svaki odgojni rad u školi. Škola mora polaziti od ovih stavova u svome odgojnom radu, pogotovo onda kada obitelj nije izvršila i ne izvršava svoju odgojnu ulogu na adekvatan način. Individualizirani pristup učeniku i njegovoj obitelji, a potom sistemski pristup u razumijevanju obiteljskih odnosa samog učenika doprinijeće izgradnji partnerstva škole i roditelja učenika. Bez ovakvog pristupa učenik ostaje samo jedinka. Da bi se partnerstvo što kvalitetnije razvijalo, dobro je poznavati nedostatke i prednosti koji utječu na motivaciju za partnersko sudjelovanje. Poznavanje nedostataka i prednosti zapravo nas usmjerava ka izboru odgovarajućih motivacijskih strategija uz pomoć kojih je moguće uspješno poticati roditelje na partnersko sudjelovanje u odgoju i obrazovanju (njihove) djece.

Kako naglašava Epsteinova: „Partnerstvo se gradi na osnovama uzajamnog povjerenja i poštovanja, a zahtijeva vrijeme i strpljenje“.

Ključne riječi: djelotvorna suradnja, uspješna komunikacija, partnerstvo obitelji i škole, obrazovanje roditelja.

Uvod

Uzmemo li u obzir raznolikost koja postoji među obiteljima – bezbroj vjerovanja, vrijednosti, osjećaja i briga koje svaki roditelj donosi u školu i raznoli-

kost stavova i ponašanja učitelja, uspješno uključivanje roditelja u rad škole može izgledati kao pretežak zadatak. Miješanje starijih i mladih roditelja i nastavnika, iskusnih i neiskusnih roditelja i nastavnika, stvara mnoge prepreke u formiranju pozitivnih međuljudskih odnosa. Kada roditelji i nastavnici rade skupa, kao i u bilo kom odnosu, sasvim je prirodno da će biti prilika kada će se javiti poteškoće.

Dok koncept roditelja kao partnera u djetetovom iskustvu iz škole dobija na popularnosti, on nije uvijek podržavan u praksi (Berger, 2000.). Roditeljske uloge i odgovornosti možda nisu ustanovljene u filozofiji škole. Čak i ako su precizno utvrđene, mogu biti prenesene roditeljima na loš način. Naprimjer, neki nastavnici nikad ne posvete vremena objašnjavanju roditeljima kako se mogu uključiti i ne uspijevaju potaći njihovo učešće. Roditelji će biti zadovoljni kada shvate u čemu je smisao suradnje, kada osjete i steknu vlastiti utisak da su doprinijeli ostvarenju važnog cilja, koji vodi ka zdravom, uspješnom djetetovom razvoju i napretku. Obitelj je prvi i najvažniji odgovatelj, te je kao takva odgovorna za zdrav razvitak svog djeteta. Škola, kao odgojna ustanova, u tome može i treba pomoći obitelji. Odgoj u školi treba biti samo nadopuna, a nikako zamjena za obiteljski odgoj (Bratanić, 1993., str. 75-105).

Pa ipak, zašto je tako teško motivirati roditelje na djelotvornu suradnju?

Razlog leži u tome što se njihovi stavovi, želje, interesi, očekivanja i potrebe (za sigurnošću, poštivanjem, uspjehom i prihvatanjem) veoma razlikuju. Važno je da učitelji postanu svjesni toga, jer se jedino tako mogu odlučiti za odgovarajuće motivirajuće strategije, uz pomoć kojih će roditelje zainteresirati za lakšu i efikasniju suradnju.

Školska klima i stavovi roditelja

Svaka škola se razlikuje po svom karakteru (koji obično uspostavlja direktor škole) i odražava moral i stavove nastavnika. Neki kažu: "Dođite, pridružite nam se u ovom uzbudljivom pozivu obrazovanja". Drugi kažu: "Vi narušavate moju teritoriju. Škole su posao za profesionalce. Pošaljite nam vašu djecu. Vratit ćemo vam ih svaku večer, ali u međuvremenu, neka se svako od nas drži svojih vlastitih odgovornosti." U prvom primjeru, postoji vedrina u duhu obrazovanja. U drugom, dominantni su strah i izbjegavanje (Berger, 2000.).

Roditelji donose različite stavove u relaciju kuća-škola. Neki roditelj može osjećati uzbuđenje i iščekivanje oko predstojeće posjete školi, dok drugi može biti pogođen strahom pred odlazak na roditeljski sastanak. Roditelji dolaze iz različitih sredina. Ako su njihova prethodna iskustva iz škole bila ugodna i uspješna, oni će vjerovatnije uživati u ponovnim posjetama školi. Ako su njihova iskustva bila ispunjena neuspjehom i razočarenjima, bilo stvarnim ili zamišljenim, pomi-

sao na školu je deprimirajuća; ako se i približe školi, to biva sa strepnjom. Kada uvažavate, razumijete i poštujuete kulturno i društveno porijeklo roditelja, vjerovatnije je da ćete uspjeti u izgradnji partnerstva i škole.

Zajedno s roditeljskim prijašnjim iskustvima idu i trenutne nedaće. U nekim oblastima teret siromaštva će uništiti roditelje. Roditelji koji su zaokupljeni pukim preživljavanjem imaju vrlo malo energije za samoispunjenje ili zadovoljavanje emocionalnih i obrazovnih potreba svoje djece. Tako Maslow u svojoj hijerarhiji potreba naglašava da se moraju zadovoljiti osnovne potrebe prije nego osoba pređe na više stepenice na ljestvici ka samoaktualizaciji. Roditelji koji se bore s nezaposlenošću, egzistencijalnim pitanjima i socijalnim promjenama trebaju posebno razumijevanje.

“Ljudi svih uzrasta su uhvaćeni u moćnu mrežu ispredenu od dvije niti; načina na koji su tretirani u prošlosti i načina na koji ih pritišće sadašnjost.” (Hymes, 1974., str. 16.)

Škola mora biti sistem podrške koji djeluje u saradnji s kućom, prije nego što je još jedan u nizu od onih koji roditelje posmatra kao promašaj.

Dodajte roditeljsku zabrinutost za dobrobit svoje djece i shvatit ćete zašto relacije škola-kuća mogu biti ili negativna suočavanja ili uspješna partnerstva.

Tako je Hymes rječito opisao relaciju roditelj-dijete-nastavnik kada je rekao da roditelji vole svoju djecu, i ako nastavnik “osjeća istu tu ljubav”, onda postaje prijatelj roditelju. Pokažite vašu zainteresiranost za dijete i roditelji su na vašoj strani. Budite nemarni, budite nedosljedni, budite hladni prema djetetu i roditelji nikada neće moći usko surađivati s vama. Taknuti dijete znači taknuti roditelja. Pohvaliti dijete znači pohvaliti i roditelja. Kritika djetetu predstavlja udar za roditelja.

Slabljenje iskustava sa školom, osjećaji neprimjerenosti, slab uspjeh djece i trenutne nedaće mogu prouzročiti da neki roditelji ostanu podalje od škole. S druge strane, neki roditelji nastoje da dominiraju i prisilno se vežu uz škole. Između ova dva ekstrema su:

- roditelji kojima je potrebno ohrabrenje da dođu u školu,
- roditelji koji spremno odgovaraju kad su pozvani, i
- roditelji koji se osjećaju ugodno kada dolaze u školu i uživaju u nekoj vrsti uključenosti u obrazovnom procesu (vidi Sliku 4., Berger, 2000.).

Svaka grupa roditelja zahtijeva različitu profesionalnu reakciju. Roditelji koji nastoje ostati po strani trebat će vremena da prevladaju negativna prošla iskustva i nauče cijeniti to da se školi može povjeriti da pomogne njihovoj djeci. Ako škola ima klimu gostoprimstva i susretljivosti, tri grupe roditelja u sredini će se osjećati dobrodošlim. Ove će grupe, koje obuhvataju najveći broj roditelja, uskoro početi doprinositi školskim aktivnostima. Oni također mogu stvoriti odbor za pružanje podrške budućim planovima škole.

Roditelji u dominantnoj grupi također mogu postati pozitivni faktori. Njima treba dopustiti vodstvo tako što će preuzeti neku odgovornost, kao što je prikupljanje sredstava ili organiziranje društvenih okupljanja. Nuđenje raznih zadataka i različitih nivoa uključivanja pruža roditeljima sigurnost da mogu dati doprinos u skladu sa svojim talentima i vremenom kojim raspolažu, te dopušta da se osjećaju ugodno kad dolaze u školu i uživaju u uključivanju u odgojno-obrazovni proces.

Kao što je već spomenuto, pojedini roditelji sa sobom nose negativna iskustva iz perioda svog školovanja, što u velikoj mjeri stvara atmosferu u kojoj je nemoguće razvijati partnerski odnos. Njihova osjećanja mogu biti u tolikoj mjeri snažna da roditelji izbjegavaju i pomisao na uključivanje u bilo koju aktivnost vezanu za školu i školski život. Neki roditelji smatraju da im učitelji ne pružaju dovoljno pažnje ili iskazuju nepoštivanje prema njihovom životu i vrijednostima kojih se pridržavaju. Treći opet smatraju da se nije dobro suprotstavljati učitelju jer on "zna najbolje" i svaka kritika upućena s njihove strane bila bi nezamisliva. Čak i roditelji koji su motivirani za rad i pomoć u školi skloni su vjerovanju da svaka pozitivna inicijativa za dijete, u svakom slučaju, dolazi isključivo od učitelja i pedagoških stručnjaka. Mnogi roditelji se žale da im škole ne daju odgovarajuće mogućnosti za evaluaciju i povratnu informaciju vezanu za njihovo sudjelovanje u školskim aktivnostima.

Odnos roditelj-učitelj, čija je karakteristika sudjelovanje i razumijevanje, trebao bi voditi do prevladavanja neskladne komunikacije koju predstavljaju Intihareva i Kepec (2002.):

Neskladna komunikacija između roditelja i učitelja

RODITELJI	UČITELJI
Roditelji se moraju suočiti s problemom.	Učitelji se žele suočiti s problemom.
Zbog svoje nesigurnosti dopuštaju da im stručnjaci nameću svoje stavove.	Zbog svoje stručnosti osjećaju potpunu kompetenciju.
Postavljaju se u inferioran položaj u odnosu na stručnjake i prepuštaju im brigu o djetetu.	Učitelj zauzima ulogu "moći" i postaje imun na kritiku.
Kada roditelji osjete da stručnjaci problemu ne prilaze emocionalno, počinju pokazivati otpor.	Otpor kod roditelja u učitelju izaziva osjećaj da roditelji ne slijede njegove upute.
Imaju osjećaj da su prisiljeni otkrivati intimnu sferu svoga života.	Postavljaju se u profesionalnu poziciju (patvorena otvorenost).
Napola izgovorena istina roditelje najčešće	Učitelji daju nepotpune informacije.

će opterećuje.	
Vrlo često i bez razloga pretpostavljaju da ih se testira ili da su podvrgnuti nekom eksperimentu.	Povrijedi ih roditeljsko nepovjerenje ("roditelji su teški").
Očekuju posebnu pažnju za svoje dijete.	Nije lako zadovoljiti potrebe pojedinca unutar veće skupine.
U davanju informacija nisu dovoljno otvoreni i realni.	Iako se žele osloniti na njihove informacije, nemaju povjerenja.
Imaju osjećaj krivice jer smatraju da ne prate dovoljno upute stručnjaka.	Izazivaju kod roditelja dodatni osjećaj krivice.

Mnogo manje neprilika i neprijatnih situacija između roditelja i učitelja događa se ukoliko se bolje upoznaju, ukoliko učitelji bolje upoznaju roditelje i obitelj iz koje dijete dolazi. Od velike važnosti za učitelja je da sazna (ili zna) djetetov položaj u obitelji, odgojne utjecaje obitelji na dijete kao i odgojne probleme koji proizlaze iz položaja obitelji u društvu. Na taj način učitelj postaje „osjetljiviji” za probleme koje roditelji imaju s djecom.

Ono što Kuorelahti (2003.) ističe kao uvjete otpora kod djece prema školi, vrlo opravdano se može primijeniti i za roditelje u odnosu na školu. A to su:

- nemoć,
- osjećaj nemoći,
- škola mi ne odgovara,
- otpor prema nejednakom obrazovnom iskustvu i
- kulturna potpora.

Dakle, otpor se može uspješno prevladati ukoliko roditelji imaju pozitivan odnos s učiteljem i ukoliko osjete da ih se sluša. Tako se stvara dobar preduvjet za kvalitetan školski i obiteljski život, kao i razvoj partnerskog odnosa roditelj-učitelj / kuća-škola.

Dobra komunikacija¹ koja se odvija onda kada postoje neki problemi, na neki način predstavlja terapijski proces koji dobro utječe na dijete. Komunikacija ujedno predstavlja i preventivni proces koji osigurava pojavljivanje problema u što manjoj mjeri. Na drugoj strani preventivne (dobre) komunikacije je težnja da roditelji dolaze u školu onda kada djeca imaju najmanje problema. Na taj način je manjim "koracima" moguće savladati veće. Roditelji i učitelji moraju shvatiti da je odnos roditelj-učitelj potreban i onda kada dijete nema niti odgojnih niti obra-

¹ (...), uspješni sugovornici su ljudi koji su u stanju dobiti ono što traže od druge osobe, a da pri tome održavaju odnos pod uvjetima prihvatljivim za sve strane. Wilson, L., Partnerships-Families and Communities in Canadian Early Childhood Education, Georg Brown College, 1997., str.160.

zovnih problema. Kao treći vid preventive je sprječavanje u najširem smislu, a to podrazumijeva povezivanje ljudi koji na različite načine brinu za odgoj i obrazovanje iste djece. Kreativno povezivanje ljudi oblikuje prijatnu klimu koja pospješuje kvalitet života uopće².

Stavovi učitelja koji onemogućavaju razvoj partnerstva

Lynn Wilson (1997.) ističe da mnogi učitelji sebe vide kao eksperte u odnosu roditelj-učitelj, što u velikoj mjeri onemogućava proces razvoja partnerstva. Ovakav odnos se zapravo treba temeljiti na znalačkoj komunikaciji koja će teći od učitelja ka roditelju. Roditelji su vrlo često izopćeni iz procesa u kojem se donose odluke i zbog toga se osjećaju bespomoćno. Do toga dolazi zato što učitelji smatraju da roditelji nisu sposobni donositi dobre odluke i ispravne načine realizacije pojedinih ideja. Mnogi se učitelji obeshrabre kada roditelji ne cijene njihove pokušaje da razviju strategije partnerstva, ili su u nekim slučajevima, čak, i neuspješni. Ne shvaćajući kompleksnost "obiteljskog ili roditeljskog" dana, pojedini učitelji postaju ozlojeđeni kada primijete da se roditelji ne pridržavaju pravila koje su im oni odredili. S druge, pak, strane imaju osjećaj da roditelji pred njih postavljaju (ponekad) nemoguće zahtjeve. Mnogo od onoga što se dešava u odnosu roditelj-učitelj zasniva se na moći i kontroli. U većini škola roditelji bivaju pozvani na suradnju pod učiteljevim uvjetima.

Neki učitelji se brinu da bi uključivanje roditelja predstavljalo teret za njihov ionako pretrpan radni dan, dok s druge strane imamo i učitelje koji su voljni uključiti roditelje, ali do određenih granica i uz strahovito dosadne ili teške zadatke. Drugi, pak, "drže" roditelje na pristojnoj udaljenosti smatrajući da bi mogli kritizirati njihov pedagoški rad. Treći, opet, misleći da roditelji nemaju dovoljno pedagoške naobrazbe i da ne znaju postupati s djecom ne dopuštaju uključivanje roditelja u bilo kakav rad. Smatraju također da će, ukoliko neko od roditelja vidi "incident" u razredu, na neadekvatan način tu informaciju prenijeti drugim roditeljima.

"Tendencija da se roditelje smatra inferiornijim, kao i onima kojima je potrebna pomoć, na neki način oskrnavljuje činjenicu da su mnogi roditelji sposobni kako doprinositi školi tako i prihvatati zahtjeve. Roditelji mogu biti efikasni partneri jedino onda kada učitelji počnu slušati šta roditelji govore i kada shvate značaj i veličinu roditeljskog zalaganja i mogućnosti njihovog doprinosa odgoju i obrazovanju djece." (Wilson, 1997.)

² /02/03/99-Creating Effective Teacher-Parent Collaborations, Education Up Close, Teaching Today, <http://www.glencoe.com/sec/teachingtoday/educationupclose.phtml/5>, 15.09.2003.

Subjektivna mišljenja, stavovi i ubjedenja roditelja i učitelja

Na zanimanje za kvalitetnije sudjelovanje između obitelji i škole utječu subjektivni i ukorijenjeni stavovi roditelja i učitelja. Njih je teško presjeći, gotovo nemoguće, sve dotle dok se roditelji i učitelji sami ne odluče na promjene. Mnogi roditelji žive u uvjerenju da učitelje ne zanimaju niti njihova djeca niti oni sami. Vrlo slično razmišljaju i učitelji kada kažu da roditelji ne znaju i ne vide koliki trud oni ulažu u njihovu djecu. Tako se roditelji i učitelji vrte u začaranom krugu svojih subjektivnih razmišljanja koja im onemogućavaju adekvatnu suradnju. Takav "odnos" svakako utječe na odgojno-obrazovni uspjeh učenika, na osobni i profesionalni razvoj učitelja i na povjerenje i osjećanja koja formiraju roditelji.

Marija Bratanić (1991.) u svojoj raspravi o suradnji između roditelja i učitelja, na koju gleda kroz interakcijski proces, naglašava da pozitivan odnos učitelja prema roditeljima potiče odziv na suradnju roditelja. Istovremeno, pozitivan odnos roditelja prema pedagoškom radu učitelja na isti način razvija učiteljev odnos prema roditeljima.

Vrlo često su roditelji u svojoj ulozi partnera u školi unaprijed sigurni da će prije svega morati slušati učiteljeve upute šta i kako s djetetom kod kuće. Bolji osjećaj u pogledu takvih razmišljanja počinje se javljati ukoliko učitelji njih slušaju, raspituju se za dijete, ponekad pitaju za savjet ili pomoć. To je recipročan odnos primanja i davanja međusobne pomoći i savjeta, što razvija i pospješuje partnersko sudjelovanje.

Mnogi roditelji su opterećeni poslom koji obavljaju, načinom na koji će zaraditi dodatni novac za svoju i egzistenciju svoje obitelji ili jednostavno nemogućnošću da se zaposle. Sve su to razlozi zbog kojih imaju malo ili gotovo nikako vremena za svoje dijete i za sudjelovanje sa školom. Posebno se ne žele uključivati u šire društveno područje života i rada škole.

S obzirom na poteškoće na koje nailaze i s kojima žive, roditelje je potrebno razumjeti, vremenski im se prilagoditi i individualno posvetiti. Istovremeno ih je potrebno osvijestiti da je, uprkos nedaćama koje doživljavaju, njihovo dijete na prvom mjestu. Treba imati na umu da su i dječiji problemi i nelagodnosti često posljedica problema roditelja. Bronfenbrenner (1997.) se pita da li će roditelji uskoro moći efikasno vršiti svoje starateljske uloge. To svakako zavisi od zahtjeva, uloge, stresa i podrške koji dolaze iz drugih okruženja. Vrednovanje sopstvene sposobnosti, kao i njihovo viđenje djeteta povezani su s takvim spoljašnjim faktorima kao što su: fleksibilnost radnog vremena, pogodnost aranžmana za čuvanje djeteta, prisustvo prijatelja i susjeda koji mogu pomoći u slučaju manjih ili većih hitnih slučajeva, kvalitet zdravstvenih ili društvenih službi i sigurnost naselja.

Sve to utječe na djetetovu odgojno-obrazovnu uspješnost. Iz tog razloga je sasvim pravedno "nagovoriti" roditelje da djetetu posvete više pažnje, da ga saslušaju i pokušaju razumjeti njegove želje, nadanja i očekivanja.

U ovu skupinu se ubrajaju i preambiciozni roditelji. Oni predstavljaju drugu krajnost i zbog svojih egocentričnih interesa se bez problema uključuju u rad učitelja i škole. Ovakvi slučajevi mogu imati negativne posljedice na ostale roditelje, pa i učitelje i učenike. Previše ambiciozne roditelje, čiji odnos vrlo često graniči i s beskrupuloznim oblicima ponašanja, smatrajući da su njihove ideje i djela najbolji, potrebno je na adekvatan način savladati i istovremeno pokušati pridobiti što više ostalih roditelja za suradnju.

Obitelji odgojno i obrazovno manje uspješne djece su manje motivirani za suradnju sa školom. Neuspjeh djece utječe na njihovo (ne)povjerenje u školu i učitelja. Mnogi roditelji ne mogu i ne znaju pomoći djetetu jer nisu dovoljno i odgovarajuće obrazovani, ali vrlo često i roditelji koji to jesu djeci ne mogu pružiti pomoć. Roditelji misle da je njihovo dijete najslabije. Boje se za njegovu budućnost, a ujedno su na njega ljuti jer mu ne znaju i ne mogu pomoći. U takvom položaju postaju negativno nastrojeni i prema djetetu i prema učitelju. Negativna iskustva nemoći i razočarenja roditelje potiskuje u podređen položaj. Izbjegavaju suradnju s učiteljem misleći da je jedino on taj koji ima „moć“ nad učenikovom sudbinom, prepuštajući mu većinu zadataka iako bi zajednički uloženi trudom postigli mnogo bolje rezultate.

Jednako se dešava i s učiteljima: loše se osjećaju jer kod djeteta ne doživljavaju poseban uspjeh. Opterećeni su činjenicom da je potrebno dijete naučiti "zadanom" sadržaju da bi mogao preći u naredni razred. Podjednako ih brine kako će ih ocjenjivati drugi učitelji, njihove kolege, ukoliko dijete ipak pređe u naredni razred, svjesni činjenice da se preko učenika evaluira i njihov pedagoški rad. Nemirni, odgojno problematični, učenici s poteškoćama u učenju bude u učitelju osjećaje ljutnje, otpora i mržnje. Neprijatna osjećanja učitelj usmjerava ka roditeljima i učenicima, što svakako nije u skladu s mitom o idealnom učitelju koji bi uvijek trebao vladati sobom, biti tolerantan i topao.

Učitelji i roditelji krivicu za djetetov neuspjeh prebacuju jedni na druge. Prepreke izazvane međusobnim optuživanjem za posljedicu imaju prekid dijaloga. To svakako ne omogućava konstruktivnu pomoć djetetu. Nelagoda koja nastaje prouzrokovana činjenicom da ni jedni ni drugi ne mogu pomoći djetetu slabo utječe na njihove međusobne odnose.

Ovdje ćemo se podsjetiti na rečenicu Epsteinove koja glasi: "**Partnerstvo se gradi na osnovama uzajamnog povjerenja i poštovanja, a zahtijeva vrijeme i strpljenje**". Dobre partnerske odnose neće poremetiti konflikti, debate i neslaganja, dapače, oni osiguravaju strukturu i procese za rješavanje problema i održavaju se, čak i jačaju, nakon što se poteškoće prevladaju. Bez ovakvog

pristupa, bilo koji problem, pa i minoran, doprinosi daljem produbljanju jaza i nesuglasica (vidjeti više u: Epstein, 1996.).

Roditelji i učitelji su opterećeni previsokim očekivanjima, emocionalno su opterećeni i ne pronalaze uspješne načine za rješavanje problema. Roditelji žive u strahu da učitelj svojom ocjenom kroji budućnost njihovog djeteta. Učitelji se, pak, zbog ocjena boje biti prijazniji i otvoreniji prema roditeljima. Opravdano ili neopravdano zaključuju da bi boljim odnosom prema roditeljima kod njih mogli probuditi pomisao da će takvim ponašanjem učeniku "progledati kroz prste".

Tek onda kada se učitelji oslobode mita o idealnom učitelju, koji je jednostavno čovjek, njihov odnos prema roditeljima i učenicima se može promijeniti.

Ipak, učitelj je u mogućnosti pridobiti roditelje na suradnju jedino ukoliko ih bolje upozna. Na taj način ih može bolje razumjeti i pokazati im da i on kao učitelj i odgajatelj ima probleme i poteškoće. Vrlo je važno da učitelj kod roditelja "potraži" i potvrdi ona njegova odgojna djelovanja u kojima je dobar, npr. odgajanje djetetovih radnih navika. To je jedini put da se i roditelj osjeti važnim i poštovanim i da dobije veće povjerenje u dijete, učitelja i školu.

Partnerstvo obitelji i škole kao andragoški problem

Partnerstvo obitelji i škole s obzirom na ciljanu grupu (roditelje), načine sudjelovanja, organizaciju rada i obrazovanje roditelja, spada u područje pedagoške prakse. Upravo iz tog razloga potrebno je prilikom rada s roditeljima pridržavati se nekih didaktičkih principa, oblika i metoda rada, kao i zakonitosti andragoškog obrazovnog ciklusa.

Pedagoško-andragoški i didaktički principi su temeljne pretpostavke za odgojno-obrazovni rad s odraslima. Oni usmjeravaju pedagoško-andragošku praksu, naglašavaju specifičnosti organiziranja i ostvarivanja predviđenog obrazovanja odraslih. Pojedini principi su toliko opći da važe i za pedagogiju i za andragogiju. S obzirom na praktična iskustva, Wilson (1997.) posebno navodi tri principa koja je potrebno poštovati u odnosu s roditeljima:

- princip uvažavanja i poštivanja osobnosti roditelja;
- princip međusobnog sudjelovanja;
- princip poštivanja individualnih razlika među roditeljima.

Na principu *uvažavanja i poštivanja* osobnosti roditelja temelje se kvalitetni međusobni odnosi. Tako roditelj, kao i svaki čovjek, igra različite uloge u svom životu, koje su manje ili više odgovorne. Uz te manje ili više odgovorne uloge i zadaće javljaju se različite želje i ciljevi, potrebe i očekivanja, brige i obaveze, problemi i poteškoće, stavovi i vrijednosti, kao izvori životnih iskustava koje je

vrijedno uvažavati, poštivati i na njima graditi sve ostale odnose. Poštivanjem integriteta roditelja, oslušujući njihove želje i htijenja, te poštujući njihova iskustva, učitelji uspostavljaju most povjerenja i plodne suradnje. Takav odnos učitelja prema roditeljima ima velikog utjecaja na kvalitetan odnos roditelja prema učiteljima.

Princip *međusobnog sudjelovanja* između škole i obitelji temelji se na zajedničkoj brizi za djetetov cjelovit razvoj i napredak. Pravo i istinsko partnersko sudjelovanje temelji se na međusobnom poštivanju, povjerenju i priznanju roditelja i učitelja – šta je i koliko pojedina strana u partnerstvu doprinijela i može doprinijeti razvoju partnerstva. Sve konkretne probleme, koji su povezani s odgojno-obrazovnim radom, obitelj i škola zajednički rješavaju, međusobno se nadopunjuju i podržavaju. Kada roditelji dožive dobra iskustva u radu s učiteljima i streme ka zajedničkom cilju, onda su spremni mnogo više dati u takvoj vrsti suradnje. Jednako se dešava i s učiteljima koji dobiju pozitivan odziv od strane roditelja. Njihov odnos postaje tješnji, prisniji i s učenicima se lakše i brže povezuju i "sporazumijevaju".

Među roditeljima postoje velike *individualne razlike*. Razlikuju se po sposobnostima, značaju, temperamentu, interesima, starosti, socijalnom i ekonomskom statusu i mnogim drugim faktorima. Za nastavnika je vrlo važno da te razlike prepozna, poštuje, da svakog od roditelja što bolje upozna i na taj način prilagodi način komunikacije s obzirom na intelektualne, emocionalne i socijalne posebnosti.

Ovdje je potrebno istaći da svaki roditelj, svaka obitelj, najbolje poznaje svoje dijete. Učitelj učenika poznaje po njegovom učenju i ponašanju uglavnom iz škole, dok roditelji poznaju djetetov cjelokupan razvoj od rođenja pa dalje. Roditelji su duboko emocionalno vezani za svoju djecu, jer su "njihovi", dio njih samih. U velikoj ljubavi prema djetetu, roditelji ponekad mogu biti nekritični i nerealni; od njih očekuju previše ili premalo. Vrlo često se dešava da ne primijete probleme koji se javljaju kod njihove djece, a ponekad ni prednosti, ili im se one jednostavno čine nevažnim. To su činjenice koje učitelji moraju prihvatiti s razumijevanjem. Od velike važnosti je, kako ističe Montgomery (1999.), da učitelj poveže obje "strane" djeteta, školsku i obiteljsku, u jedinstvenu i samo sebi svojstvenu sliku. U zajedničkom razgovoru koji uključuje iskustva roditelja i nastavnika, lakše se analizira problem, ako postoji; lakše se odgovori na mnoga nejasna pitanja – šta se može uraditi kod kuće, šta u školi, a šta djeca mogu uraditi sama. Zlatno pravilo je da učitelji u razgovorima s roditeljima poštuju i uvažavaju njihova individualna iskustva s djecom.

Obrazovanje roditelja

Toffler kaže da bi brojni roditelji, kad bi za to imali priliku, napustili svoju roditeljsku ulogu zbog velikog tereta koji ta uloga nosi. S druge strane, pak, roditeljstvo je najljepši i najodgovorniji poziv, složit će se mnogi autori u svojim radovima, za koji se ne osposobljava na formalan, institucionalan način. Većini djece, roditelji predstavljaju prve i najbolje prirodne odgajatelje i učitelje, a kuća-obitelj najljepša i najbogatija odgojno-obrazovna institucija. Neka djeca i mladi ljudi, nažalost, nisu tako sretni. Istraživanja potvrđuju da način odgoja roditelja ima najviše utjecaja na odgoj djece - tu podrazumijevamo načine odgoja koji mladi roditelji prenose na svoju djecu. Nije mali broj slučajeva gdje su upravo odgojni postupci naših roditelja iz doba našega djetinjstva neprimjereni za današnje vrijeme i istovremeno uzrok mnogim problemima između roditelja i djece, pa i učitelja i učenika.

Da bi roditelji danas mogli biti uspješniji odgajatelji potrebno je da dobro poznaju razvoj djeteta i odgojne postupke u različitim razvojnim periodima, kao i ulogu i značaj obitelji za njegov razvoj i napredak. Pored toga, važno je da znaju mogućnosti odgojno-obrazovnih "ponuda", kao i da izaberu najbolje za svoje dijete. Tim zahtjevima mnogi roditelji ne mogu udovoljiti, posebno ako se njihov odgoj temelji na iskustvima njihovih roditelja. Roditelji današnjeg vremena trebaju nova znanja i vještine, koja mogu dobiti jedino obrazovanjem.

U stručnoj literaturi koja se bavi tematikom obrazovanja roditelja, nailazimo na različita poimanja i to: obrazovanje za roditeljstvo, rad s roditeljima, savjetodavni rad za roditelje, vođenje roditelja, obrazovanje za obiteljski život. Pored različite terminologije postoje i razlike u samom određenju pojma. Tako neki autori pod pojmom obrazovanje roditelja smatraju samo one sadržaje koji se odnose na odgoj djece, drugi pak u to uključuju i sadržaje koji su vezani za cjelokupan obiteljski život, što znači da pod tim podrazumijevaju i potrebe roditelja kao individua unutar obitelji i unutar međuljudskih odnosa.

Maleševa (1995.) iznosi mišljenje da je obrazovanje roditelja "intervencija koja ima za cilj pomaganje roditeljima da u svojoj ulozi djeluju što uspješnije". Takva obrazovna zalaganja daju roditeljima nova iskustva i znanja; omogućavaju im da razmišljaju (da sebi postavljaju pitanja) o svojim ustaljenim načinima razmišljanja, reagiranja i ponašanja. Na taj način roditelji upoznaju i razvijaju nove metode rada s djecom, sa samim sobom i širom okolinom. Dalje, Maleševa (1995.), prema Geswich (1995.), daje širu definiciju obrazovanja odraslih i kaže da je obrazovanje roditelja "svako zalaganje za napredovanje razvoja i učenja roditelja u učenju različitih uloga, koje uključuju i odgojnu dimenziju i dimenziju osobnosti u bračnim ulogama i odnosima".

S obzirom na opredjeljenja šta je roditeljstvo, razlikuju se i ciljevi obrazovanja. Tako Maleševa (1995.) citira Williamsa (1985.), koji naglašava da je cilj obrazovanja roditelja "pomoć roditeljima za uspostavljanje pozitivnih odnosa između djece i roditelja te na toj osnovi građenje i poticanje djetetovog razvoja i napretka". Pojedini autori smatraju da je temeljni cilj obrazovanja roditelja sprječavanje neuspješnih roditelja da djeluju "pogrešno", a neki pak misle da je obrazovanje tek kompenzacija za neuspješan odgoj; neki smatraju da je tematika obrazovanja roditelja tako važna da bi roditelji morali biti uključeni u sve obrazovne programe, a drugi su suprotnog mišljenja i brane stajalište da se u obrazovne programe trebaju uključiti tek pojedini roditelji. Slično se dešava i s izborom sadržaja za obrazovanje roditelja. Neki stručnjaci su mišljenja da je izbor obrazovnog sadržaja, poučavanja i davanja informacija isključivo njihovo područje, a drugi, oni više demokratskog usmjerenja, smatraju da roditeljima treba dati priliku da se sami opredijele u skladu sa svojim potrebama, pri čemu će im stručnjaci biti na raspolaganju sa svojim savjetima.

Maleševa (1995.) nadalje kritički razmišlja o klasičnim oblicima obrazovanja roditelja, koji se u školama obično pripremaju u smislu masovnih frontalnih predavanja. S tim u vezi treba reći, da se u tom slučaju ne bježi od predavačke metode, koja svakako ima svoje prednosti, ali i slabosti. Npr., roditelji se pozivaju na predavanja o odgojno-obrazovnim temama za koje se smatra da su im potrebne. Takav način obrazovanja sastoji se u tome da roditelji što prije prevladaju nedostatke u odgojnom radu s djecom. Stručni timovi su oni koji te informacije i znanje posreduju, a roditelji pasivni slušaoci i gledaoci - komunikacija je, dakako, jednosmjerna. Postoji mnogo razloga zbog kojih takva vrsta obrazovanja nije najprimjerenija. Oni koji pripremaju takve načine rada s roditeljima trebali bi biti svjesni da su i roditelji stručnjaci na određenim područjima, da su na svojim radnim mjestima i oni odgovorni i da obavljaju određene vrste poslova koji zahtijevaju ovakve ili onakve vještine, te zbog toga teško prihvaćaju ulogu "neznalice". Prilikom takvih načina obrazovanja, koji potiču od "gore prema dolje", roditelji gube povjerenje u sebe i svoje roditeljske sposobnosti; dobivaju osjećaj nemoći i ovisnosti o stručnjacima. Osjećaj nekompetentnosti smanjuje sposobnost za učenje i preuzimanje inicijative. Iz toga proizlazi i činjenica da roditelji "bježe" od takvih obrazovnih susreta, jer jednostavno nisu u jednakopravnoj poziciji. Nedostaje im odnos koji se temelji na pozitivnim potvrdama, uvažavanju i poštivanju. Slaba iskustva takvih obrazovnih predavanja osvjetljavaju potrebu za novim, boljim, kvalitetnijim i učinkovitijim programima koji će gajiti roditeljsku kompetenciju. Prilikom pripremanja obrazovnih programa potrebno je pridržavati se zakonitosti obrazovnog ciklusa, koji se sastoji u sljedećem (Intihar&Kepec, 2002.):

- otkrivanje obrazovnih potreba;
- planiranje i programiranje;

- realizacija ciljeva i zadataka;
- praćenje i ocjenjivanje (stimulacija pozitivnih procesa, korigiranje negativnih).

U literaturi nailazimo, kao osnovu kritičkih gledanja na klasične metode obrazovanja roditelja, na drugačija polazišta (principe) za razvijanje kvalitetnijih programa obrazovanja odraslih. Ovdje navodimo slijedeću podjelu (Maleš, 1995., str.18):

- aktivnosti roditelja
- jasni ciljevi i očekivani rezultati
- uvažavanje postojećeg znanja roditelja
- timski rad - razmjena iskustava
- mogućnost izbora sadržaja, metode i oblika rada
- osjećaj vlastitog zadovoljstva

Aktivnost roditelja

Roditelji kao aktivni sudionici u rješavanju konkretne problemske odgojne situacije puno više nauče nego kao pasivni slušaoci koji od predavača dobiju sva rješenja. Konkretne odgojno-obrazovne potrebe tjeraju roditelje na aktivnije sudjelovanje, čemu doprinose i metode rada zasnovane na iskustvu.

Jasno određeni ciljevi i očekivani rezultati

Roditelji moraju poznavati ciljeve koje žele doseći. Što više roditelji znaju i saznaju o mogućnostima svog utjecaja na razvoj djeteta, više pažnje će posvetiti vlastitim postupcima i pokušati izbjeći neodgovarajuće načine ponašanja. Velik značaj u procesu obrazovanja imaju kratke konkretne odgojne aktivnosti s konkretnim rezultatima. Roditelji se uključuju u odgojni program kada su sigurni da će na osnovu novih znanja i vještina kvalitetnije odgajati svoje dijete i na taj način mu pružiti adekvatnu pomoć.

Uvažavanje postojećeg znanja roditelja

Roditeljima je potrebna podrška za sve što već dobro znaju i rade. Treba poštivati njihove interese i mogućnosti i na toj osnovi graditi dalje sadržaje određenog obrazovnog programa. Na taj način oni razvijaju nove vještine i dolaze do novih znanja koja su im potrebna za uspješno roditeljstvo. Važno je istaći da roditelji i stručni tim, dakle oni koji izvode program, moraju znati da ne postoje unificirani, jedinstveni i svevažeći primjeri za dobar odgoj i dobro roditeljstvo.

Timski rad - razmjena iskustava

Programi obrazovanja roditelja su mnogo uspješniji ukoliko su sadržajno i andragoško-didaktički tako zasnovani da svaki roditelj doživi što više ohrabre-

nja i odgovarajuće podrške. U grupnom radu roditelji uče kako i na koji način i druge uključiti u rješavanje svojih konkretnih problema; nauče se međusobnom pomaganju. Na taj način, roditelji se uče izbjegavanju bilo kakvih težnji da omalovažavaju druge i njihov rad. Zajedno s ostalima izmjenjuju iskustva i ideje, te traže odgovarajuća rješenja. Praksa je pokazala da roditelji najbolje uče jedan od drugoga, jer se u tom odnosu osjećaju jednakopravni. U takvim grupama postoji veći osjećaj empatije i razumijevanja, nego u komunikaciji sa stručnjacima i savjetnicima.

Mogućnost izbora sadržaja, metode i oblika rada

Kao što je već rečeno, roditelji se između sebe razlikuju po znanju, interesima, stilu učenja i rada, pa je to i razlog zbog kojeg obrazovni programi za roditelje moraju biti organizirani u skladu s tim činjenicama. Cjelokupna organizacija bi se trebala temeljiti na jednom fleksibilnom odnosu koji će roditeljima omogućiti osjećaj ugone, mogućnost brze i lake koncentracije za rad i mogućnost sudjelovanja u aktivnostima koje su za njih odgovarajuće. Roditelji, kao i većina nas, najbolje uče kada su sadržaji povezani sa situacijama iz svakodnevnog života, kako bi bili u prilici nove ideje upotrijebiti u specifičnim situacijama. Programi obrazovanja roditelja moraju poštivati iskustva i različite potrebe i biti zasnovani na zajedničkim razmišljanjima i idejama. Posebnu pažnju treba posvetiti činjenici da se radi o obrazovanju odraslih, za koje iskustvo igra posebnu ulogu, te je potrebno svakoj ciljanoj grupi, s obzirom na njihove želje i potrebe, prilagoditi odgovarajuće metode i oblike pedagoških radionica (one mogu biti organizirane na roditeljskim sastancima, na "posebnim" satima za roditelje, unaprijed dogovorenim susretima i druženjima i slično).

Osjećaj vlastitog zadovoljstva i uspjeha kod roditelja

Ohrabrenje i podrška roditeljima može doći od vođe obrazovnog programa za roditelje, od drugih roditelja ili djeteta. To je način na koji se kod roditelja budi želja za nastavkom obrazovanja i za dalji razvoj roditeljskih vještina.

U zadnjih trideset godina, ističe Maleševa, u svijetu su se razvili različiti programi, koji se, naravno, razlikuju s obzirom na filozofske temelje i koncepciju. Među najpoznatijim su: Gordonova strategija uspješnog roditeljstva, Gintov humanistički pristup i Bernov pristup transakcijske analize.

Kvalitet dobrih obrazovnih programa, konkretno izvođenje, analiziranje i vrednovanje su za roditelje i stručne timove pokazatelji neprestanog razvoja i rasta. Obrazovanje roditelja trebalo bi biti posebnost svake škole i pokazatelj demokratskog odgoja; ono ne doprinosi samo širokom znanju roditelja nego povećava i njihovu odgovornost za ostvarivanje ciljeva i zadataka odgoja i obrazovanja cjelokupnog društva. Programski sadržaji bi se trebali zasnivati na

aktuelnim intencijama i principima, a svakako biti u skladu s ciljevima i zadacima naših odgojno-obrazovnih sistema. Svaka škola neka pođe od svojih mogućnosti, od mogućnosti i razvijenosti svoje društvene sredine, ali istovremeno neka misli i na širok raspon obrazovne, kulturne, socijalne, vjerske, profesionalne, pa i ekonomske razine roditelja, tj. obitelji svojih učenika. Jer, odgoj i obrazovanje neće biti uspješno niti kvalitetno bez građenja i razvoja partnerstva obitelji i škole, u čijem centru je, dakako, dijete.

- Abstract -

Constructive resolving of educational problems as well as learning problems is frequently based on theoretical and practical postulates of Pedagogy, Psychology, Sociology, Andragogy and other related sciences. Creative participation of school and parents offers great possibilities and opportunity for improvement of the school life as well as the life in family and the local community. Partnership among school and parents and their common participation help the development of democratic and human school trying to establish a dialogue of equality and cooperation with parents. Being partners, teachers and parents are both responsible for development and progress of a child. They both have rights and obligations connecting them and making them responsible.

Values that child had accepted in his/her family are the base for any kind of upbringing and schooling. School should start from these attitudes in its educational work especially when family did not contribute or does not realize its primary educational role in adequate way. Individualized approach to the pupil and his/her family, and then systematic approach in understanding relationship within the family of each pupil or student will contribute partnership among parents and school to be developed. Without such approach, pupil remains an isolated individual only. It is useful to know all inadequacies and advantages impacting the motivation for school/parents partnership to be developed properly. Knowledge of inadequacies and advantages will guide us in choosing adequate motivation strategies successfully encouraging parents to cooperate as partners and to participate within (their) children education process.

Epstein underlines: „Partnership is built on mutual confidence and respect requesting time and patience“.

Literatura:

1. Berger, H. E. (2000.): Parents as partners in education - Families and Schools Working Together, Upper Saddle River, New Jersey.
2. Bratanić, M. (1991.): Mikropedagogija - interakcijsko-komunikacijski aspekt odgoja, Školska knjiga, Zagreb.
3. Bronfenbrenner, U. (1997.): Ekologija ljudskog razvoja, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd.
4. Epstein, J. (1996.): Six tips of including parents in ECE, Center for Educational Research and Innovation, OECD.
5. Intihar D. & Kepec M. (2002.): Partnerstvo med šolo in domom, Zavod Republike Slovenije za šolstvo, Ljubljana.
6. Kuorelahti, M. (2003.): Inkluzija u školstvu Bosne i Hercegovine - Rad škole sa djecom i omladinom sa emocionalnim problemima i /ili poremećajima u ponašanju, TEPD, Sarajevo.
7. Maleš, D. (1995.): Pedagoško obrazovanje roditelja, Zbornik radova, Međunarodni znanstveni kolokvij, Rijeka.
8. Montgomery, M. J. (1999.): Building bridges with parents, Tools and Techniques for Counselors, Corwin Press, California.
9. Mogniote, A. (1994.): Odgajati za demokraciju, Educa, Zagreb.
10. Novak, B. (1998.): Oblikovanje partnerstva med šolo in starši, Družina-šola, Založba Družina, Pedagoški inštitut, Ljubljana.
11. Wilson, L. (1997.): Partnerships families and communities in Canadian early Childhood Education, George Brown College, Ontario.